

Dr. NÉMETH József

Amerikai és európai sakkjátszmák a hidegháborúban: néhány vitás kérdés a transzatlanti kapcsolatokban

A nemzetközi kapcsolatokat vizsgáló elméleti iskolák számos alkalommal teszik fel azt a kérdést, hogy azok formálásában felfedezhető-e valamiféle tudatos stratégia? Ennek egyik kiváló példaként tekinthetünk Zbigniew Brzezinski „A nagy sakktabla” című könyvére, amelyben a geopolitikai és geostratégiai megközelítés dominál oly módon, hogy a szerző alapvetően Euráziát tekinti a nemzetközi hatalmi játszmák elsődleges színterének. E megközelítés ugyanakkor – és számos más szemlélet is – magában foglalja az amerikai és európai partnerek közötti kapcsolatok értékelésének és elemzésének kétféle szempontból történő megközelítését is, amelynek egyik oldala a közös együttműködés eredményeit hivatott feltárni, míg a másik a két partner közötti vitás kérdéseket taglalja.

Bár Amerika és Európa kapcsolata az Újvilág felfedezése óta számos gazdasági, politikai, társadalmi és katonai fordulatot mutat, mégis a hidegháború időszakában jelentkeztek igazán markáns jegyek a transzatlanti kapcsolatok vitás kérdéseinek komplex biztonságpolitikai megközelítésében.

Ezek átfogóbb értelmezésében sajátos lehetőséget kínál számunkra a sakk elméletének és gyakorlatának kivetítése az említett két szereplő közötti interakciókra. Elgondolkodtató és megválaszolandó kérdésként merül fel, hogy a tárgyalt időszakban meglévő nézeteltérések, valamint az azokhoz kapcsolódó cselekmények, mennyire értelmezhetők önálló amerikai-európai sakkjátszma-ként (vagy azok sorozataként) és/vagy mennyire tekinthetők „a nagy sakktablán” szereplő bábuk mozgatására meghozott döntésekben befolyásoló erőként?

A szerző a transzatlanti kapcsolatok vitás kérdéseiről írt doktori értekezésének vonatkozó részeit keresztül, a sakk világába illesztve mutatja be a Német Szövetségi Köztársaság jövője körüli vitákat és Franciaország kilépését a NATO katonai szervezetéből. Az alábbi rövid értékelés során alapvetően arra keresi a választ, *hogyan és miért lett a gyalogból királynő?*

A nyitás előtti állapot: a bábuk és játékosok áttekintése

A NATO létrejöttének pillanatában az Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia és Franciaország nemzeti biztonsági érdekei jelentős eltéréseket mutattak az 1949-ben megalakult *Német Szövetségi Köztársaság (NSZK) jövőjét illetően*. Különösen jelentősnek bizonyultak ezek az ellentétek a franciák és az amerikaiak között: míg az előbbieket legfontosabb céljuknak azt tekintették, hogy megakadályozzák a németek újbóli katonai és politikai megerősödését, addig az utóbbiak – bár megértették a francia aggályokat – előbbre helyezték egy olyan katonai erőegyensúly kialakítását Európában, amely képes lett volna az NSZK bevonásával a szovjeteket kordában tartani.

A franciák számára az amerikaiak jelenléte Európában elengedhetetlen volt, hiszen tisztában voltak azzal a ténnyel, hogy egymaguk nem lennének képesek a németekkel megbirkózni. Az amerikaiak számára viszont sokkal fontosabb volt az, hogy olyan nagyméretű ipari és emberi erőforrásokat hozzanak létre és tartsanak fenn a szovjetekkel szemben, amellyel csak a németek rendelkeztek. E tekintetben nem volt az sem elhanyagolható tényező, hogy az NSZK föld-

rajzilag beékelődött a nyugat-európai országok és a szovjetek közé, így geostratégiai szempontból is nélkülözhetetlennek bizonyult.

A Washingtoni Szerződés amerikai ratifikálását rendkívül megnehezítette volna az a tény, ha a Kongresszusban nem sikerült volna azt hitelesen bizonyítani, hogy az NSZK várható integrációjával a továbbiakban nem kerül sor az amerikai csapatok túlzott mértékű európai állomásoztatására. Az amerikai honatyák ugyanakkor katonai stratégiai értelemben is értésükre adták az európaiaknak, hogy elengedhetetlen a németek bevonása, ugyanis a védelmi erőfeszítésekhez való hozzájárulásuk akkoriban – egy esetleges szovjet támadás esetén – leginkább a stratégiai bombázók alkalmazásában (nukleáris garancia) és a tengeri uralom biztosításában merült ki.¹

A kezdeti, tapogatózó lépések

Az NSZK-t érintő probléma elméletileg kezelhető lett volna oly módon is, hogy Nagy-Britannia nagyobb mértékben vállalja csapatainak állomásoztatását a kontinensen, azonban a brit nemzeti érdekek jóval erősebbnek bizonyultak a Brit Nemzetközösség belső ügyeinek rendezésére és saját elképzeléseik Európán kívül történő határozott megjelenítésére. Azzal, hogy Nagy-Britannia gyakorlatilag kivonta magát az európai ügyekből, a német kérdés gyakorlatilag az amerikaiak és a franciák között kellett, hogy eldőljön. E tekintetben az amerikaiak elkerülhetetlennek tartották szigorúan ellenőrzött keretek között a németek felfegyverzését, amelyre a NATO lett volna a legmegfelelőbb intézmény. Ugyanakkor szerintük a nyugat-európai államok által 1948-ban megkötött Brüsszeli Szerződéshez való csatlakozásuk is szükséges lett volna, hiszen ezáltal a franciák folyamatosan ellenőrizni tudták volna a németek szándékait. A franciák viszont elképzelhetetlennek tartották a németek újra felfegyverzését, mi több, szerintük ha ez esetlegesen a NATO keretein belül történne meg, úgy az lehetőséget biztosítana számukra, hogy kibújjanak más európai államok ellenőrzése alól. Ebből következően Franciaország továbbra is rendkívül szükségesnek látta az amerikaiak határozott katonai jelenlétét Európában és párhuzamosan erősíteni kívánta a földrész államainak együttműködését politikai, gazdasági, társadalmi és katonai téren egyaránt, hogy így valóban biztosítani tudja a németek ellenőrzését. Hogy a franciák mennyire ellenezték azt, hogy a németek kezébe újra fegyvert adjanak, jól példázza, hogy a francia nemzetgyűlés azzal a tudattal ratifikálta a Washingtoni Szerződést, hogy az NSZK katonai erejének jelentős mértékű fejlesztésére a továbbiakban egyáltalán nem kerül sor.²

Amikor 1950 nyarán Észak-Korea megtámadta déli szomszédját, a transzatlanti közösség megdöbbenve vette tudomásul, hogy a kommunista terjeszkedés valós veszélyt jelent. Ez az esemény egyben újra rávilágított a német kérdés rendezésének szükségességére, ugyanakkor elegendő okot szolgáltatott arra is, hogy az amerikaiak megnöveljék az Európában állomásozó csapataik számát. A növekvő amerikai jelenlét elősegítette a franciák enyhülését is, hiszen nagyban hozzájárult biztonságérzetük növeléséhez. Közben az Egyesült Államokban a Pentagon egyre nagyobb nyomást fejtett ki a külügyminisztériumra annak érdekében, hogy stratégiai okokból az NSZK bevonása a NATO-ba egyre inkább elengedhetetlen, így győzze meg a franciákat annak szükségességéről. Ugyanakkor az amerikai külügy attól tartott, hogy a német kérdés felhevítése az éppen létrejött Észak-atlanti Szerződés Szervezetének megingásához, sőt összeomlásához vezethet, ha és amennyiben azt a franciák a németek miatt elhagyják.

¹ STANLEY, R. Sloan: NATO, the European Union, and the Atlantic Community: The transatlantic bargain reconsidered, Rowmann&Littlefield, Lanham, 2003, p.17.

² STANLEY, R. Sloan: NATO, the European Union, and the Atlantic Community: The transatlantic bargain reconsidered, Rowmann&Littlefield, Lanham, 2003, p.19.

1950. szeptember 9-én Truman amerikai elnök bejelentette, hogy az USA jelentős mértékben megnöveli katonai erejét Európában, amelyet egy olyan integrált katonai parancsnokság alá kíván helyezni, amelynek segítségével annak hatékony felhasználása biztosított. Ez a struktúra egyben arra is hivatott lett volna, hogy biztosítsa a német fegyveres erők ellenőrzését, így a franciák számára is biztosította volna beleszólás jogát. Franciaország számára tehát adott volt a feladat: valamilyen módon választ kellett adni az amerikai kezdeményezésre. Mivel továbbra is elképzelhetetlennek tartották azt, hogy az NSZK a NATO tagja legyen, így abba az irányba mozdultak el, hogy egy olyan szervezeti keretbe illesszék be az országot, amely egyrészt eleget tesz az amerikai kívánalmaknak, ugyanakkor biztosítja a franciák számára a korlátlan ellenőrzést a németek felett. A francia miniszterelnök a fenti kívánalmaknak megfelelően 1950. október 24-én jelentette be a nemzetgyűlésben az ún. Pleven-tervet, amely szerint az európai államok hozzanak létre egy olyan haderőt, amelyben német egységek egyaránt helyet kapnának, és amely egy közösen kialakított összeurópai döntéshozatali folyamat alapján egy európai védelmi miniszter irányításával egy európai parlament által biztosított anyagi forrásokból hajtja végre a kijelölt műveleteket.³ Ez a terv, amely egyben az Európai Védelmi Közösség (EDC - European Defence Community) létrehozásának alapjául szolgált, azonban számos kérdést vetett fel. Egyrészt az amerikaiak nem teljesen értették a franciák motivációit, másrészt nem nagyon tudták azt elképzelni, hogy a franciák milyen módon lennének képesek ellenőrizni egy – ironikus módon – általuk újra felfegyverzett NSZK-t.

1950. december 17-én az Észak-Atlanti Tanács elfogadta az ún. Spofford-tervet⁴, amelynek értelmében a NATO tagjai elfogadják a francia javaslatot egy önálló európai haderő létrehozására, amellyel párhuzamosan kijelentették, hogy annak létrejötte nem akadályozhatja a német katonai erő mihamarabbi bevonására történő kezdeményezéseket. Ugyanekkor döntöttek el azt is, hogy a NATO legfelsőbb parancsnoka amerikai lesz, így a további amerikai csapat-erősítések felől is elhárultak az elsősorban technikai jellegű akadályok. Ezzel a döntéssel mindegyik érdekelt fél jól járt: az USA elérte, hogy a franciák belenyugodjanak az NSZK felfegyverzésének objektív szükségességébe, míg a franciák növelni tudták az amerikai csapatok európai jelenlétét.

A terv azonban még elfogadásra várt az amerikai döntéshozók által, akik közül a konzervatív republikánusok rendkívüli módon elleneztek az amerikai csapatok tengerentúli jelenlétének növelését különösen amiatt, hogy arról előzetes döntés nem született. Sokak szerint tulajdonképpen az elnök saját maga döntött így, amely ellenkezett az amerikai demokratikus normákkal. Végül hosszas meghallgatások után – a problematikus elemek fenntartásával – a szenátus támogatta a korábbi elképzeléseket, így Dwight D. Eisenhower legfőbb parancsnoksága alatt négy hadosztálynyi szárazföldi erő Európába történő vezénylése mellett döntött. Az amerikaiak lépése tehát egyértelműen azt jelentette, hogy ők továbbra is aktív részesei kívánnak maradni az eredeti megállapodásnak, ugyanakkor továbbra is elvárják, hogy az európai partnerek teljesítsék azt, amit vállaltak, nevezetesen, hogy fejlesszék védelmi képességeiket saját biztonságuk megteremtésének érdekében.

³Helga Haftedorn, Professor Emeritus, a Transzatlanti Kül- és Védelempolitikai Tanulmányok Központjának volt igazgatója szerint „abban az időben valójában három lehetőség létezett. A legkevésbé vitatott egy német szövetségi rendőrség felállítását javasolta, a belföldi események megoldására, és a jövőbeni német hadsereg állományának biztosítására. A második Nyugat-Németország meghívását javasolta a NATO-ba, integrálva haderőjét a Szövetségbe. A harmadik a Pleven-tervvel volt összhangban, s egy német kontingenssel rendelkező európai hadsereg felállítását kezdeményezte. A szövetségeseknek sikerült áthidalni a belső szakadékokat azzal a megegyezéssel, hogy mind a NATO-ról, mind az Európai Védelmi Közösség tervéről tárgyalnak a Szövetségi Köztársasággal. Azonban nem volt megegyezés abban, hogy melyik lehetőség kap prioritást”. Forrás: Helga Haftedorn: Németország csatlakozása a NATO-hoz: 50 évvel később, in: NATO Tükör, <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue2/hungarian/history.html>, letöltve: 2006. szeptember 30.

⁴Charles Spofford az USA az Észak-Atlanti Tanácsba delegált képviselő-helyettese volt.

A játszma egyre hevesebbé válik, avagy miért bukik el az önálló európai védelem terve?

Az 1952-es lisszaboni NATO csúcstalálkozón Belgium, Hollandia, Olaszország, Luxemburg, Franciaország és az NSZK – jó egy éves előkészítő munka után – közösen mutatták be elképzeléseiket az Európai Védelmi Közösségről (továbbiakban: EVK) a jelenlévőknek.⁵ Ennek konklúziójaként két lényeges dolgot emeltek ki: az „EVK létrehozása két elengedhetetlen feltételnek tesz eleget: garanciát biztosít a nyugati világnak arra, hogy a korábbi megosztó konfliktusok ne szülessenek újjá, és lendületet ad a tagországoknak a szorosabb szövetségi együttműködés elérésére, történjen az föderációs vagy konföderációs formában”.⁶

1952. május 26-án Bonnban a Német Szövetségi Köztársaság, Franciaország, Nagy-Britannia és az Egyesült Államok képviselői aláírták a fenti országok közötti általános kapcsolatokról szóló konvenciót, majd egy nappal később Párizsban az EVK létrehozását kinyilvánító dokumentumon is ott szerepeltek a szükséges kézjegyek.

Nem sokkal a lisszaboni csúcstalálkozó után már megjelentek bizonyos repedések a szövetségesek között: ezek egyrészt annak volt köszönhetőek, hogy az európai államok által vállalt kötelezettségek betartása nehézségekbe ütközött⁷, másrészt egyre több olyan információ látott napvilágot, amelyek szerint az amerikaiak a megállapodások ellenére csökkenteni kívánják európai katonai jelenlétüket.

Tény, hogy 1952 végére az amerikai elnökválasztást a korábban már említett NATO főparancsnoki tisztet viselő Dwight D. Eisenhower nyerte meg, aki egyrészt nagyobb hajlandóságot mutatott az amerikai nukleáris erők jelentősebb mértékben történő alkalmazására, mint elődje Truman; másrészt racionalizálni kívánta a katonai kiadásokat is. Fenti két cél elérését Eisenhower elsősorban abban látta, ha az európaiak – természetesen a németekkel szoros együttműködésben – katonai értelemben is megerősödnek, amelynek a későbbiek során számos alkalommal hangot is adott.

Mivel az 1953-as év során az európai államok közül páran (például annak kezdeményezője Franciaország) még mindig nem ratifikálták az EVK alapidokumentumait, az amerikaiak egyre többször nyilvánították ki nemtetszésüket. Fontos ugyanakkor megjegyezni azt is, hogy Sztálin halála érezhetően csökkentette a nyugat-európaiak számára a kommunizmus által jelentett fenyegetettséget, így az amerikaiakkal való együttműködési hajlandóságuk is csökkenő tendenciát mutatott. Ahogy az amerikai nyomás az EVK ratifikálására vonatkozóan egyre növekedett, úgy nőttek a franciák kételyei is. Szerintük ugyanis a közös európai védelmi együttműködés létrejötte esetén az amerikaiak kivonják erőiket a kontinensről, így Franciaország magára marad egy felfegyverzett Németországgal szemben. Eisenhower sikertelenül győzködte a francia partnereket arról, hogy az EVK nemhogy okot nem ad az amerikai kivonulásra, inkább még tovább növeli a szövetségesek tehermegosztását és egymás iránti elkötelezettségét. Az USA kongresszusa végül 1954 tavaszán a Kölcsönös Biztonsági Törvény (Mutual Security Act) elfogadásával elkötelezte magát katonai segítségnyújtásra a Szövetség irányában, azonban egy fontos kitétel szerint azok az államok, amelyek még nem ratifikálták az EVK létrehozásához szükséges dokumentumokat, nem részesülhetnek bizonyos haditechnikai eszközök szállításában: ennek pedig kárát elsősorban Franciaország és Olaszország látta. Kétségtelen tény, hogy az amerikaiak e lépése bár eredendően a nyomásgyakorlás eszközeként

⁵ A lisszaboni csúcstalálkozón határoztak még a Szövetség fegyveres erejének növeléséről (ezt a tervet azonban végül soha nem tudták teljesíteni), az integrált katonai parancsnokság létrehozataláról, átszervezték a szervezet civil irányítását, és felvették a tagok közé Görögországot és Törökországot.

⁶ Foreign Relations of the United States, US State Department, 1952-1954/V., Western European Security, p. 246.

⁷ Ez alapvetően annak volt köszönhető, hogy a britek még mindig volt gyarmataikkal voltak elfoglalva, míg a franciák súlyos veszteségeket szenvedtek az indokínai harcokban.

jelent meg, alapvetően kontraproduktív volt, ugyanis a franciák ellenérzését tovább növelte. Tovább súlyosbította a helyzetet az a tény, hogy az USA jóval nagyobb szerepet szánt a NATO katonai stratégiájában a nukleáris erőknek stratégiai és taktikai értelemben egyaránt, nem utolsósorban annak köszönhetően, hogy a szovjetek erőteljesen növelték nukleáris képességeiket.⁸ A franciák ugyanis egyre kevésbé voltak hajlandók saját nemzeti szuverenitásukat feláldozni egy olyan közös európai konvencionális haderő oltárán, amelynek jelentősége az amerikai nukleáris fegyverek árnyékában gyakorlatilag eltölpül. Ennek folyományaként a németek újrafelfegyverzése is szükségtelen, amely visszavezet a franciák eredeti félelméhez. Mivel az Egyesült Államok úgy ítélte meg, hogy az EVK ratifikálása eltolódik, ugyanakkor továbbra is szükségesnek tartotta az NSZK katonai erejének bevonását az európai védelem biztosításába, új, párhuzamos megoldás után nézett, amelyre a legmegfelelőbb és már adott keretet a NATO biztosította. 1954 áprilisában a Szövetségen belül az amerikaiak egyértelművé tették, hogy a nukleáris képességek fejlesztése elengedhetetlen, ahogy John Foster Dulles amerikai külügyminiszter fogalmazott: „a nukleáris fegyvereket úgy kell kezelni, hogy azok tényszerűen konvencionálissá váljanak”.⁹

Időközben a Pierre Mendes-France vezette francia kormány számára világossá vált, hogy a EVK ratifikálása nem lesz sikeres a nemzetgyűlésben, vagy olyan csekély támogatással fogadják el, hogy az megkérdőjelezi annak hitelességét, így a többi tagállam irányába kezdeményezte az eredeti megállapodás módosítását, remélve, hogy azok elfogadása esetén a nemzetgyűlés egyértelműen kiáll az EVK mellett.¹⁰ A többi tagállam megvizsgálván a francia módosító javaslatokat a belga külügyminiszter Paul-Henri Spaak vezetésével a francia javaslatokat módosítva újabb tervet vezetett elő, amelyet aztán maguk a franciák nem fogadtak el.¹¹ A fenti előzmények után a francia nemzetgyűlés az EVK ratifikálását 1954. augusztus 19-én elutasította.

*Az EVK elbukása egyrészt tragikusnak volt abból a szempontból, hogy ezzel gyakorlatilag megszűnt annak esélye, hogy az NSZK-t az európai védelmi erőbe integrálják be, ugyanakkor más értelemben megnyitotta az utat az ország NATO tagságának irányába. Innentől kezdve nem is az volt a kérdés, hogy az NSZK tagja lesz-e a Szövetségnek, hanem az, hogy az milyen folyamat alapján és milyen garanciák mellett valósul meg.*¹² Végül 1954. október 23-án az Észak-atlanti Tanács határozott a Német Szövetségi Köztársaság csatlakozására való meghívásáról, majd 1955. május 6-án, miután a ratifikáció minden országban megtörtént az NSZK a NATO tagjává vált.

A játszma lezárása: a franciák elhagyják a NATO katonai szervezetét

A franciák szerint, az eredeti transzatlanti megállapodást vélhetően először az amerikaiak szegték meg két alkalommal is: először 1952-ben, amikor nem támogatták messzemenőig a franciák erőfeszítését Indokínában, másodsor 1956-ban a szuezi válság kitörésekor, ahol az

⁸ A szovjetek 1949-ben hajtották végre első atomrobbantási kísérletüket, majd 1953-ra a hidrogénbombát is kifejlesztették.

⁹ Foreign Relations of the United States, US State Department, 1952-1954/V., Western European Security, p. 511-512.

¹⁰ A franciák ekkoriban nem csak az európai ügyekkel voltak elfoglalva, hiszen meg kellett küzdeniük az Algériában kibontakozó függetlenségi mozgalommal és be kellett látniuk, hogy vesztesre állnak Indokínában is.

¹¹ A hat tagállam 1954. április 19-22. között Brüsszelben ülésezett.

¹² Az NSZK tagságának realizálásához a továbbiakban szükséges volt Nagy-Britannia tevékeny szerepvállalása és olyan kölcsönös garanciák, amelyek mindegyik fél számára kedvezőek voltak. Erre a Brüsszeli Szerződés nyújtotta a megoldást. Az automatikus segítségnyújtási záradékkal, a szerződés az európai kollektív biztonság rendszerévé, a Nyugat-Európai Unióvá (WEU - Western European Union) volt átalakítható, amelybe beleágyazhatták a német újrafelfegyverzés mikéntjét is. A Szövetséges Erők megszállásának megszűntével és a Saar-vidék újbóli Németországhoz való csatlakozásával az ország gyakorlatilag teljes jogú tagjává a transzatlanti közösségnek.

USA nyíltan szembehelyezkedett a francia törekvésekkel. E sérelmek továbbgyűrűztek a NATO irányába is, így annak értéke a franciák szemszögéből egyre csökkenő tendenciát mutatott, amelyet tovább erősített az önálló nukleáris erő feletti rendelkezés szüksége.

Az 1962-es kubai rakétaválság rendezése és a kísérleti atomrobbantásokat megtiltó szovjet-amerikai szerződés, amelyet tovább tetézt a korábban már említett brit-amerikai Nassau-megállapodás mind abba az irányba mutattak, hogy Franciaország bekerített helyzetbe kerül, amely elfogadhatatlan volt számukra. A megoldást egy olyan „előremenekülés” jelentett, amely olyan külpolitika megalkotását követelte a De Gaulle vezette francia kormánytól, amely kihasználta a fennálló nemzetközi rend hiányosságait oly módon, hogy azokat egyértelműen Franciaország javára lehetett fordítani. Ennek dimenzióit felfedezhetjük politikai, gazdasági, katonai és kulturális téren egyaránt. A NATO-ból való 1966-os kilépést számos más „kemény” lépés is megelőzte: a franciák például 1963-64 során megvétózták Nagy-Britannia felvételét az Európai Gazdasági Közösségbe, nem írták alá a korábban már említett atomcsend egyezményt, elutasították a már tárgyalt Multilaterális Nukleáris Erők létrehozatalát, továbbá – az amerikaiak erőteljes ellenérzése mellett – megerősítették bilaterális kapcsolatait a Szovjetunióval és Kínával. Franciaország a továbbiakban – érdekes fordulatként nyitott – a korábban nem egyenrangú partnerként kezelt NSZK felé, abban a reményben, hogy annak gazdasági és politikai ereje segíthet a francia összeurópai törekvések megerősítésében.

Tény, hogy amikor 1966-ban Franciaország kilépett a NATO katonai szervezetéből a Szövetség rendszere megremegett, azonban nem omlott össze. De Gaulle e lépésével példaként akart szolgálni más nemzetek számára azt az elvet követve, hogy van létező és működő harmadik alternatíva a szovjet és az amerikai mellett. A kilépést követően azonban először a többi szövetséges visszafogottan reagált, csak később jelezték azt névtelenül néhányan, hogy De Gaulle lépése „olcsó trükk” volt, amely saját hatalmának belpolitikai stabilizálására irányult.¹³

A játszma értékelése, avagy miért lett a gyalogból királynő?

A transzatlanti védelmi közösség létrejöttékor már jól látszódtak azok az eltérő motivációk, amelyek alapján a franciák és az amerikaiak meghatározták az európai politika jövőjét és az abban betöltendő szerepüket.

Míg Franciaország egyértelműen az európai vezető szerepre törekedett, nem utolsó sorban azért, hogy az NSZK-t mindenképp ellenőrzés alatt tartsa, addig az USA inkább az első akart lenni az egyenlők között, azaz olyan partneri viszony kialakításra törekedett, amelyben a leglényegesebb kérdések kapcsán ő mondta volna ki az utolsó szót.

Az önálló és határozott francia nemzeti érdekek folyamatosan azt igényelték az ország kormányaitól és vezetőitől, hogy adott esetben látszólag egyoldalú lépéseket tegyenek meg annak elérése érdekében, annak ellenére is, ha azok veszélyeztették a transzatlanti védelmi közösség egységét. Ezek az egyoldalú lépések nyilvánvalóan nem történtek ok nélkül, hiszen nem volt véletlen az sem, hogy a franciák mihamarabb szerettek volna szert tenni önálló nukleáris erőre, és az sem, hogy 1966-ban kiléptek a NATO katonai szervezetéből.

Katonai értelemben veszteségként volt értékelhető, hogy a franciák kiléptek a katonai szervezetből, hiszen ez által egy esetleges szovjet támadás elleni védőbástya esett el földrajzi és logisztikai szempontból egyaránt. Politikai értelemben a franciák lépése tovább növelte a szövetségben belüli egyenlőtlen viszonyt az USA javára, jóllehet Nyugat-Európa gazdasági erősödése ekkortájt kezdte elérni csúcspontját, amely – feltételezhetően – elősegíthette volna az amerikai dominancia kezelését, ha a franciák bent maradnak a NATO-ban.

¹³ STANLEY, R. Sloan: NATO, the European Union, and the Atlantic Community: The transatlantic bargain reconsidered, Rowman&Littlefield, Lanham, 2003, p.45.

A francia lépés egyben elősegítette azt is, hogy a NATO áttekintse további működésének mi-kéntjét, amelynek eredményeként született meg 1967. decemberében a Pierre Harmel belga külügyminiszter neve által fémjelzett jelentés, amely a kelet-nyugati kapcsolatokat, a Szövetségben belüli kapcsolatokat, az általános védelmi politikát és az “egyéb államokkal” fenntartott kapcsolatokat vizsgálta meg.¹⁴

Azzal, hogy Franciaország kilépett a NATO katonai szervezetéből, ironikus módon, akaratán kívül is elősegítette az NSZK szerepének növekedését a Szövetségben belül és a szovjet-nyugati kapcsolatok területén egyaránt. Az önálló francia nukleáris erő létrejötte pedig mindenképpen megnehezítette a szovjet katonai stratégiák dolgát, akik innentől kezdve egyszerre két, egymástól független atomerővel is szembe kellett, hogy nézzenek.

Így vált a gyalogból királynő...

Felhasznált irodalom:

Németh József Lajos: A transzatlanti kapcsolatok néhány vitás kérdése biztonságpolitikai megközelítésben, PhD értekezés, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2007, pp. 14-17. és pp.19-20.

¹⁴ KOVÁCS, József: A Harmel-jelentés mint a stratégiai tervezés Bartlett-féle modelljének eleme, in: <http://www.zmne.hu/tanszekek/kvt/digitgy/20014/alt/kovacsj.html>, letöltve: 2006. október 30.